

Amb bones paraules

Una paraula amb mals informes

Gabriel Bibiloni gabriel@bibiloni.cat

Els meus alumnes saben que de molts d'anys enrere he blasmat la paraula *informe*, que consider un castellanisme monumental. Darrerament he tingut ocasió de parlar-ne amb el prestigiós terminòleg Lluís Marquet, que també s'ha interessat per la qüestió, i em plau de dir que hem arribat a les mateixes conclusions. Vegem-ho.

L'espanyol té un mecanisme derivatiu, que és propi i exclusiu d'aquesta llengua (i la seva germana portuguesa), que consisteix a generar noms a partir de verbs amb el sufix *-e*. De *desfilarse* fan *desfile* i de *desarmarse* fan *desarme*. La llista podria ser inacabable. Normalment aquests derivats signifiquen accions (*ajuste, alterne, arranque, avance, cese, derrame, despegue, despeje, derroche, desgaste, destape, disfrute, embarque, empalme, empuje, encaje, enfoque, tubo de escape, engrase, engor-*

de, pase –de models o films–, *roce, saque, trueque*, i altres de més argòtics com *ligue, frustrate*, etc.), però altres vegades, a més de noms d'accions, són noms d'objectes o coses (*apunte, cierre, cruce, desagüe, empaste, empate, enchufe, ensanche, envase, escote, implante*). Com se sap, totes les altres llengües utilitzen altres recursos morfològics per a formar aquests substantius. Molts d'aquests derivats acabats en *-e* s'han instal·lat en el català parlat espontani com a castellanismes, amb la vocal final pronunciada sense reduir a neutra en els parlars orientals, sobretot els mots que representen accions. La codificació i la divulgació de la normativa han substituït aquests mots per altres d'acordats amb els mecanismes derivatius catalans (*cessament, desarmament, desfilada, embarcament*, etc.) o amb lexemes

més genuïns (*enlairament* per a *despegue*, *enllaç* o *unió* per a *empalme*, etc.).

Podria posar en dubte la genuïnitat d'alguna d'aquestes paraules, que s'han instal·lat en el català amb pèrdua de la vocal final (*apunt, desgast, empat, encaix, engreix, envàs, escot, implant*), però ara em limitaré a destacar el fet que una paraula d'aquesta sèrie ha passat per malla a tots els codificadors de manera escandalosa: *informe*. Una paraula pronunciada inicialment amb *e* tancada, com totes les seves germanes, tot i que la reducció a vocal neutra ara és una pronúncia normal entre gent oriental "normalitzada", cosa que serveix al nostre mot de camuflatge eficient.

El mecanisme derivatiu descrit més amunt no s'ha de confondre amb un altre que de sempre ha tingut el català, que

és la formació regressiva de substantius a partir de verbs amb *morfema zero*, és a dir sense cap sufix. D'*acordarse* hem tret *acord*; de *ballar*, *ball*; de *cridar*, *crit*; de *manllevar*, *manlleu*; de *pregar*, *prec*; de *recordar*, *record*; de *tocar*, *toc*, etc. Observem que aquests noms no tenen ben bé el valor d'acció o procés com succeeix en els castellans acabats en *-e*. Ara bé, això de morfema zero s'ha de matisar, perquè si l'arrel de la paraula acaba en un aplec consonàntic inviable en posició final, apareix la normal vocal de suport, que és una *e*, i així tenim *dubte* (de *dubitar*), *encontre* (d'*encontrar*), *recapte* (de *recaptar*), *tracte* (de *tractar*), etc. És la mateixa vocal de suport que es troba en els mots *lladre, mascle* o *vidre*, que no correspon a la vocal *o* etimològica. Són paraules de sempre, pronunciades totes

amb una perfecta vocal neutra final en català oriental. *Informe*, mot modern, amb la vocal final pronunciada inicialment com a *e* tancada, no pertany a aquesta sèrie sinó a la descrita en el paràgraf segon. I, finalment, cal dir que no s'ha de confondre el nom *informe*, inexistient en cap altra llengua fora de l'espanyol (i el portuguès), amb l'adjectiu *informe* 'sense forma', paral·lel a *uniforme, deforme* o *multiforme*, present a tots els idiomes veïns.

Hi ha una altra paraula que, com *informe*, se n'ha rigut de tots els controls: *eixample*, el de les ciutats, que no pot ser mai un derivat d'*eixamplar*, sinó un apedaçament barroer d'un *ensanche* inicial, que ja es veu d'on surt. En resum, *informe* és un castellanisme manifest que bé podríem substituir, entre altres possibilitats, pel mot internacional *report*.

PARADA DE LLIBRES

Llibres per llegir a la platja –o a qualsevol lloc, que aquest és un dels avantatges indiscutibles dels llibres: la portabilitat– són els que avui podem comentar. Perquè no només de Danielle Steel (per citar un clàssic del llibre de platja) viuen els homes, i les dones, ni només d'*El encantador de perros*, de César Millán (Aguilar) ni de *Las 3 preguntas: ¿Quién soy? ¿Adónde voy? (sic) ¿Con quién?* (amb parany ortogràfic inclòs), de Jorge Bucay (Integral), que diuen seran els llibres de l'estiu, aquests que ens convencen que la gent encara llegeix i que dedica els moments més amables de l'any a reconciliar-se amb la indústria editorial.

Alguns, que disposen de més temps que les vacances estrictes (i a desgrat, perquè pateixen

l'atur) podran revisar aquest *La filosofía. Un remedio contra el paro* (Libros de Vanguardia), que es publicita expandint que l'autor, Jean-Louis Cianni, es va veure al carrer quan l'empresa on treballava fou absorbida per un grup suís (i recordant de retruc aquells llibres d'antany sobre com fer-se milionari amb les travesses; ara l'objectiu és més modest, sobreviure: tot un símptoma de la crisi). A l'índex hi figuren des de Sòcrates (coneiخته tu mateix, és a dir, esbrina què pots oferir al mercat laboral) i Diògenes (els avantatges del cinisme) fins a Montaigne (o l'autoestima) i Diderot (o el bon diagnòstic), però no Marx (un altre símptoma del present).

També aspira a l'estiu el *Políticas violentas. Una historia de la insurgencia, el terrorismo y la guerra de guerrillas desde la revolución americana hasta Iraq* (amb un altre parany al títol, identificant el país de Bush amb

lisi de les revoltes des de la independència i a nord-americana fins a l'embolic d'Iraq, passant per la bicentenària guerra del francès, la insurrecció filipina, la lluita irlandesa per la separació

tot el continent), una anà-

dels anglesos, les reivindicacions partisans a allò que es deia Iugoslàvia, la resistència grega, els combats a Kènia dels mau-mau, la independència d'Argèlia i la doble lluita del Vietnam contra els francesos, primer, i els nord-americans, després. L'obra de William R. Polk (Libros de Vanguardia) tracta d'explicar-se la quantitat de moviments insurgents que s'han anat repetint en l'època moderna i com les vies militars hi han fracassat gairebé sempre (malgrat que encara s'empren, i encara es beneeixen), fins al punt que els *lobbies* intel·lectuals (i armamentístics, alerta) nord-americans ja fa temps que parlen de "la guerra llarga", per deixar clar que les situacions a l'Iraq (com a l'Afganistan, Somàlia o les Filipines) no se resoldran abans d'un parell de dècades.

De la guerra antiga parla *El mar no baña Nápoles*, d'Anna

Maria Ortese (Editorial Minúscula), publicat per primer cop per Einaudi el 1953 amb pròleg d'Elio Vittorini i conegut des d'aleshores per l'acusació de ser un llibre "contra Nàpols". Els cinc relats que creixen sobre l'escenari d'aquesta ciutat símbol alhora de la vitalitat per enfrontar-se a la tragèdia i de la impossibilitat del canvi, ara i mig segle enrere. I d'una altra ciutat simbòlica el *Diguet-ne son*, de Henry Roth (El Gall Editor), on l'autor alhora nord-americà, jueu, austrohongarès (ara seria ucraïnès, per naixement) i amant de Mèxic posà a prova la seva fe literària, que hauria de trontollar anys més tard quan arribà a cremar bona part de la seva producció. Publicada el 1934, *Diguet-ne son* conté tota la màgia (com tota màgia, bàsicament domini de la tècnica literària, en bona part) i la capacitat per encisar a través dels diàlegs que després consagrarien Roth.